

K İ T A P L A R D A N H A B E R

SUGAR, PETER F.: *Southeastern Europe under Ottoman Rule*. Seattle, Londra, University of Washington Press, 1977. xvii + 365 s.

A IV 1982

Bu kitap, Washington Üniversitesi'nce yayımlanan onbir ciltlik bir dizinin beşinci cildini oluşturmaktadır. Dizinin kapsamına giren ve "Doğu Orta Avrupa" diye adlandırılan bölgenin sınırları, batıda Almanca ve İtalyanca konuşan halkların dilsel sınırları, doğuda ise Rusya - Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin siyasal sınırlarıdır. Bölgeyi bir bütün olarak ele alan bugüne değin yayımlanmış ilk geniş kapsamlı ve sistematik incelemeyi oluşturan dizide sırasıyla şu kitaplar yer almaktadır: *Doğu Orta Avrupa'da Tarih Başlangıcı* (Marija Gimbutas); *Ortaçağda (400-1453) Bizans ve Balkanlar* (Speros Vryonis, Jr.); *İleri Ortaçağda Kuzeydoğu Orta Avrupa, 1000-1530* (Imre Boba); *Litvanya ve Polonya - Litvanya Uluslar Topluluğu, 1000-1795* (Andrzej Kaminski); *Osmanlı Yönetiminde Güneydoğu Avrupa, 1354-1804* (Peter F. Sugar); *Doğu Habsburg Topraklarında Yaşayan Halklar, 1526-1918* (Robert A. Kann ve Zdenek David); *Bölünen Polonya Toprakları, 1795-1918* (Piotr S. Wandycz); *Balkan Uhusal Devletlerinin Kuruluşu, 1804-1919* (Charles Jelavich ve Barbara Jelavich); *1939'dan Bu Yana Doğu Orta Avrupa* (Wayne S. Vucinich ve Lucien Karchmar); *Tarihsel Atlas, Genel İndeks ve Bibliyografya*.

Adının da açıkça gösterdiği gibi, bu yapıt, Balkan tarihinin en az incelenmiş dönemi olan Osmanlı döneminin genel bir görünümünü sunmaktadır. Kitapta Osmanlı tarihinin ilk dönemlerinden başlayarak, Osmanlıların Avrupa'da yayılmaları ele alınmakta, Osmanlı devletinin Türklük ve Müslümanlıktan gelen temel nitelikleri betimlenmektedir. Yazar, bu özelliklerin, doğrudan doğruya Osmanlılarca yönetilen Avrupa ülkelerinde yaşamın her yönünü etkilediğini; vasal ya da Osmanlı İmparatorluğu'na haraç ödeyen devletler üstünde kalıcı izler bıraktığını belirtmektedir. Yazar, gerek Rumeli eyaletlerini gerekse vasal ya da haraç ödeyen devletleri ele alırken, yeni bakış açıları, yeni yorumlar getirmekte, bunun yanı sıra, Balkanların siyasal, ekonomik ve toplumsal tarihine ilişkin, başka kaynaklarda rastlanmayan bilgiler sağlamaktadır. Kitabın ekleri, Osmanlıların ilişki içinde bulunduğu hanedan ve yöneticilerin listelerini; Osmanlı Sarayı'na ve vezir-i âzamalara ilişkin bilgileri; belli başlı seferler, barış antlaşmaları ve 1354-1804 tarihleri arasında Osmanlıların kazandıkları ve yitirdikleri topraklara ilişkin bilgileri; coğrafi adlar ve yabancı terimler sözlüğünü kapsamaktadır.

Yazar, kitabın Önsöz'ünde, Doğu Orta Avrupa tarihinin, bölge dışında, sistemli bir biçimde incelenmesine bir ya da iki kuşak önce başladığını, ancak bölgedeki tarihçilerin yalnızca kendi ülkelerinin geçmişini yazmayı yeğ tuttuklarını; bu nedenle de, bölgenin geniş kapsamlı bir tarihinin bir bütün olarak bugüne değin hiçbir dilde

yazılmadığını belirtmektedir. Bu boşluğu doldurmak amacıyla düzenlenen bu dizide yer alan yapıtlar yalnızca bir yazılar toplamı olmayıp, tasarlanan onbir cildin yayımı tamamlandığında bir birim oluşturacaklardır. Bununla birlikte, yorum ve olaylara bakış açısı tümüyle kitapların bağımsız yazarlarının görüşlerini yansıtmaktadır.

Yazar, kitabın sonuç bölümünde, Güneydoğu Avrupa'da Osmanlı yönetiminin etkilerini incelerken, bu yönetimin sonucunun çoğu kez "gerilik" olarak nitelendirildiğini, Osmanlıların, Avrupa'daki eyaletlerini, Avrupa kıtasının diğer bölgelerinde Rönesans'la başlayan ve Aydınlanma Çağı ile sona eren eren büyük düşünsel akımlardan koparmak, eğitimsel ve ekonomik değişim ve gelişimleri geciktirmek ve yönetimleri altındaki halkları kendi seslerini duyurma ve kendi kendini yönetme olanağından yoksun bırakmakla suçlandıklarını belirttikten sonra, bu suçlamalarda bir ölçüde gerçek payı varsa da, bunun gereğinden çok vurgulandığını öne sürmektedir. Yazara göre, bu gerçeklerin abartıldığı özellikle kendi kendimize şu soruları sorduğumuzda ortaya çıkmaktadır: Reformasyon'un etkisi Osmanlılarca yönetilmeyen Ortodoks ülkelerde ne ölçüde önemli olmuştur? Ondokuzuncu yüzyılın eşliğinde bu ülkelerde büyük köylü yığınlarının eğitim düzeyi ve okuma - yazma oranı neydi? Kıtanın diğer bölgelerindeki serflerin düşüncelerini dile getirme hakları var mıydı? Fransız Devrimi'nden önce halklar yönetime ne ölçüde katkıda bulunuyorlardı? Bu sorulara verilecek yanıtlar, Osmanlılarca yönetilmeyen ülkelerin çoğunun, İstanbul'dan yönetilen ülkelerden ancak çok küçük oranda daha iyi olduklarını ve Osmanlıların "geriliğine" ilişkin standart değerlendirmelerin, onsekizinci yüzyıl sonuna uygulandığında, abartmalı olduğunu göstermektedir. Yazarın kanısınca, düşünsel, ekonomik, hatta siyasal bakımdan, "Balkanlar" 1880 yılında 1780'e oranla, "uygar Avrupa" nun çok daha gerisinde kalıyordu.

Kitabın içindekiler şunlardır: *Birinci Bölüm: Osmanlılar.*

1. *Osmanlıların İlk tarihi ve Avrupa'da yerleşmeleri*: 1. Osmanlı devletinin Müslüman ve Türk temelleri (3). - 2. İlk Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa'daki eyaletleri (14). - 3. İç savaş ve ikinci Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşu (23). 2. *Osmanlıların toplumsal ve devlet yapısı*: 1. Genel bilgi (31). - 2. Devlet hizmetindeki Osmanlılar (34). - 3. *Reaya (Mülkiye, Kalemîye, Seyfiye, İlmiye)* (43). - 4. Dönme (*ihtida*) sorunu (50). - 5. Devşirme yöntemi (55). *İkinci Bölüm: Osmanlı İmparatorluğunun Avrupa'daki hükümet sancaklarında yaşam*. 3. *Osmanlı yönetiminin son pekiştirilmesi* (1451-1566): - 1. Giriş (63). - 2. Avrupa'da yayılma, 1451-1566 (65). 4. *Kent Örgütü ve Yönetim*: 1. Osmanlıların ticarete karşı tutumu, ticaret yolları (72). - 2. Hükümet sancaklarında kentlerin düzeni (74). - 3. Ahilik (lonca) sistemi ve kent yönetimi (77). - 4. Hükümet sancaklarının "atipik" kenti (87). 5. *Kırsal Bölgeler*: 1. Toprak düzeni (93). - 2. Kırsal bölge vergileri (100). - 3. Sınır (104). - 4. Son değerlendirme (108). *Üçüncü Bölüm: Vasal ve Vergi Ödeyen Devletler*. 6. *Buğdan ve Eflâk*: 1. Yerli Prenslere dönemi (113). - 2. Osmanlıların Buğdan ve Eflâk ile ilişkileri (121). - 3. Boyarların yönetiminde yüz yıl (126). - 4. Fenerliler dönemi (132). 7. *Transilvanya*: 1. Tarihsel geçmiş (142). - 2. Transilvanya Prensligi'nin yasal temelleri (150). - 3. Batory dönemi, 1571-1613 (155). - 4. Son prensler (159). - 5. Sonuç (163). 8. *Dubrovnik (Ragusa)*: 1. Tarihsel geçmiş (168). - 2. Dubrovnik'in Osmanlılarla ilişkileri (173). - 3. Dubrovnik'in kültürel katkıları (179). - 4. Özet (182). *Dördüncü Bölüm: Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki Hükümet Sancaklarında Yaşam, 1574-*

1804 9. *Şans dönüyor* : 1. Osmanlı İmparatorluğu'nun gerilemesi (187). - 2. Onyedinci yüzyıl savaşları ve Köprülü dönemi (195). - 3. Onsekizinci yüzyıl savaşları (202). - 10. *Avrupa Türkiye'sinin değişen dünyası* : 1. Giriş (209). - 2. Yeni köy (211). - 3. Nüfus değişiklikleri (221). - 4. Yeni kent (224). - 11. *Osmanlı güneydoğu Avrupa'sında eyalet düzeninin son dağılması* : 1. Giriş (233). - 2. İmparatorluk'ta iç savaş (235). - 3. Halk güçleri (242). *Beşinci Bölüm* : Genel Düşünceler 12. *Kültürel Yaşam* : 1. Giriş (251). - 2. Yunanlılar (255). - 3. Slavlar (258). - 4. Yahudiler (267). 13. *Sonuçlar* : 1. Osmanlı dönemi (271). - 2. Osmanlı kalıtı (282). *Bibliyografik Deneme* : 1. Giriş (289). - 2. Birincil kaynaklar (290). - 3. Genel yapıtlar ve bibliyografyalar (296). 4. Dergiler (301). - 5. Bazı seçkin yazarlar ve eser başlıkları (304). *Ek 1* : Osmanlı Hanedanı (317). *Ek 2* : Vezîr-i âzamlar (319). *Ek 3* : Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki başlıca askerî seferleri, barış antlaşmaları, toprak kazanç ve kayıpları, 1345-1804 (320). *Ek 4* : Osmanlıların düşünman ya da egemen olarak ilişkiye girdikleri yöneticiler (İmparatorlar, krallar, prensler, ban'lar vb.), 1282-1804 (320). *Ek 5* : Coğrafi adlar sözlüğü (335). *Ek 6* : Yabancı terim ve deyimler sözlüğü (343). Dizin (351).

ALEXANDRESCU – DERSCA, M. M.: *La Campagne de Timur en Anatolie* (1402). Londra, Variorum Reprints, 1977. x + 180 s.

A IV 2827

Adından da anlaşılacağı gibi, bu kitap Timur'un Anadolu seferini ele almaktadır. Yazar, Avrupa ve Anadolu'nun o zamanki siyasal durumlarını kalın çizgileriyle belirledikten sonra, Timur'un Anadolu seferinin neden ve sonuçlarını incelemektedir. Yapıtın ekinde, Ankara meydan savaşına ilişkin altı belge özgün dilde (İtalyanca) sunulmaktadır. Kitabın sonuna beş harita eklenmiştir.

Eserin 1942 yılında yayımlanan birinci baskısına yazdığı önsözde, F. Babinger, Osmanlı tarihinin II. Murat'tan önceki döneminin, bu padişahın önce resmî bir vekayinamenin bulunmayışı, bu döneme ilişkin Osmanlı silsilenamelerinin sağlam bir esasa dayanmayışı, eldeki karışık malzemenin kısa bir süre içinde sınıflandırılmasının güçlüğü ve bu konuda Batı kaynaklarının da yetersizliği nedeniyle gereğince incelenmesinin zorluğunu belirtmektedir. Daha sonra, M. M. Alexandrescu-Dersca'nın, çeşitli kaynaklara dayanarak Ankara savaşını inceleyen bu yapıtının önemine değinmektedir. Babinger, yazarın, konu hakkında tam bir görüş ortaya koymadığını kendisinin de itiraf ettiğini, ancak bu çok önemli tarihi olguya ilişkin olarak yıllarca süren araştırmalarla yetinmeyip, Türk kaynaklarından da yararlanmasının ve eldeki karışık malzemeyi sınıflandırmak için sarfettiği büyük çabanın övgüye değer olduğunu belirtmekte ve bundan böyle bu konuya ilişkin araştırmaların eskisine oranla daha az emekle ve kolayca sonuçlandırılabilceğini vurgulamaktadır.

Kitabın içindekiler şunlardır: İkinci baskının önsözü (i-iv). Ek (v-x). Başlangıç (1). - Giriş (5). *Birinci Bölüm* : Doğu Sorunu karşısında Avrupa (1400-1402) (8). 1. Bizans ve Osmanlı yayılması. - 2. Avrupa'nın genel siyasal durumu. - 3. Ortodok ve katolikler arasında dinsel savaşım. - 4. Venedik'in fırsatçılığı. - 5. Cenova'nın gerilemesi. *İkinci Bölüm* : Timur'un Anadolu Seferinin Nedenleri (30). 1. Siyasal mücadele. - 2. Bayezit'in Anadolu'daki fetihleri. - 3. Erzincan sorunu. - 4. Azer-

baycan sorunu. - 5. Hıristiyan güçlerin işe karışması. *Üçüncü Bölüm*: Timur'un birinci Anadolu seferi (1400) (41). 1. Sivas'ın fethi. - 2. Erzincan'ın yeniden ele geçirilmesi. - 3. Diplomatik görüşmeler. - 4. Timur'un Bizans, Trabzon ve Beyoğlu ile bağlaşması. - 5. Timur'un ikinci bir sefer hazırlıkları. *Dördüncü Bölüm*: 1402 Seferi (54). 1. Kemah'ın alınması. - 2. Sivas'ta geçit töreni. - 3. Bayezit'in planı. - 4. Timur'un Anadolu içlerine yayılması. - 5. Ankara'nın kuşatılması. *Beşinci Bölüm*: Ankara Meydan Savaşı (68). 1. Timur'un ordusunun gücü ve düzeni. - 2. Bayezit'in ordusunun gücü ve düzeni. - 3. Ankara Meydan savaşı. - 4. Bayezit'in direnişi. - 5. Sultan'ın kaçıışı ve yakalanması. *Altıncı Bölüm*: Son Harekât (80). 1. Osmanlıların izlenmesi. - 2. Osmanlıların Avrupa'ya geçişi. - 3. Anadolu'nun yakılıp yıkılması. - 4. Selçuk emirlerinin yeniden başa geçişi. - 5. Hıristiyan güçlerin tutumu. - 6. Timur'un ayrılışı. *Yedinci Bölüm*: Anadolu seferinden sonraki gelişmeler (97). 1. Osmanlı İmparatorluğu'nun bunalımı. - 2. Direniş öğeleri. - 3. Haçlılara karşı yeni ideoloji. - 4. Venedik'in fırsatçılığı ve Pierre Zeno antlaşması. - 5. Anadolu seferinin ekonomik ve siyasal sonuçları. *Ek 1*: Timur'un ordusunun gücü (112). *Ek 2*: Bayezit'in ordusunun gücü (114). *Ek 3*: Ankara meydan savaşının tarihi (116). *Ek 4*: Demir kafes (120). *Ankara meydan savaşına ilişkin belgeler*: 1. Timur'un Bizans valisine mektubu (123). - 2. Ser Giovanni Cornaro'nun mektubu (125). - 3. Gerardo Sagredo'nun anlatısı (129). - 4. Ser Pascalino Veniero'nun mektubu (138). *Bibliyografya*: Bibliyografyalar (141). - Ansiklopedi ve sözlükler (141). - Kronoloji (142). - Anlatımlı kaynaklar (142). - Basılmamış kaynaklar (148). - Belge ve yazıtlar (149). - Adı geçen kitap ve makaleler (150).

De GROOT, A. H.: *The Ottoman Empire and the Dutch Republic, A History of the Earliest Diplomatic Relations*, 1610-1630. Leiden - İstanbul, Nederlands Historisch - Archaeologisch Institut, 1978. 417 s.

B 8362

A. H. De Groot'un bu olumlu yapıtı, 1610-1630 yıllarını kapsayan dönemde Osmanlı İmparatorluğu ile Hollanda arasındaki ilk diplomatik ilişkilerin bir tarihçesini içine almaktadır. Kitabın önsözünde yazar, Lahey'de Hollanda Devlet Arşivleri'ndeki Osmanlı - Türk belgelerinin zenginliğinden esinlenerek bu kitabı yazmaya karar verdiğini belirtmektedir. Yüzelli yılı aşkın bir süredenberi Türk-Hollanda ilişkileri konusunda araştırma yapan Hollandalı bilim adamlarının bu arşivlerden yararlandıklarını belirten yazar, Modern Hollanda tarihine ilişkin incelemelerde Türk - Hollanda ilişkileri konusunun uzun bir geleneği olduğunu söyleyerek, bu alanda araştırma yapan D. W. Canneman, G. W. Vreede, P. Bosscha, Van der Burgh, Van Harderwijk, Koenan, Van Oordt, K. Heeringa, L. van Nierop, J. G. Nanninga ve J. H. Kramers'in yapıtlarına değindikten sonra, bu bilim adamlarının, J. H. Kramers bir yana bırakılırsa, Lahey arşivlerindeki ya da başka arşivlerdeki Osmanlı - Türk belgelerinden yararlanmadıklarını belirtmektedir.

Yazar, 1612 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun durumunu kalın çizgileriyle belirledikten sonra, Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimini özetlemekte, daha sonra Osmanlı - Hollanda ilişkilerini ele almaktadır.

Kitabın içindekiler şunlardır: Önsöz. Doğulu adların çevriyazısına ilişkin not. *I. 1612'de Osmanlı İmparatorluğu* (1): 1. Coğrafi durum (1). - 2. Uluslararası durum (5). - 3. Ekonomi: Osmanlı bunalımı (8). - 4. Değişiklik ya da gerileme (12). *II. Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimi* (21): 1. Sultan (21). - 2. Sultan ve Divan (26). - 3. Kaptan-ı Derya ve Sultan'ın donanması (30). - 4. Merkezî ve yerel yönetim (37). *III. Halil Paşa'nın mesleği ve siyaseti* (1570-1629) (48): 1. Halil Paşa'nın 1607'ye kadarki yaşamı. - 2. Kamu yaşamı, 1607-1609 (52). - 3. Halil Paşa ilk kez amiral oluyor, 1609-1613 (55). - 4. Halil Paşa gücünün doruğunda, 1613-1619 (61). - 5. Bulanık sular, 1619-1623 (72). - 6. Saygınlıktan yoksun olmayan son iktidar yılları, 1623-1629 (75). *IV. Cornelis Haga'nın görevi* (83): 1. Hollandalılar Akdeniz'de (83). - 2. Hollanda ile Türkiye arasındaki ilk ilişkiler (92). *V. Halil Paşa ve Haga (1612-1629)* (106): 1. Hollanda Cumhuriyeti'nden bir heyetin gelişi (106). - 2. 1612 kapitülasyonları (114). - 3. Hollanda'ya gönderilen elçiler (125). - 4. Hollanda elçisinin durumu (129). - 5. Haga ve Türkiye ile Hollanda Cumhuriyeti arasında tasarlanan bağlaşma (137). - 6. Türk - Hollanda bağlaşma tasarısının başarısızlığı (149). - 7. Habsburg'a karşı başarısızlıkla sonuçlanan diplomatik saldırı (162). - 8. Hollanda Cumhuriyeti'nde Osmanlı aleyhtarı siyaset (181). *VI. Haga'nın elçiliği (1612-1639)* (190): 1. Hollanda elçiliğinin örgütlenmesi (190). - 2. Elçinin özel yaşamı (196). - 3. Haga'nın diplomatik etkinliği (1629-1639) (200). - 4. Haga'nın başarısı (207). - *VII. Hollandalılar Levant'ta (1612-1795)* (214). - 1. Konsolosluklar ağı (214). - 2. Osmanlı İmparatorluğu'nda Hollandalıların durumunun sağlamlştırılması (225). *Ekler: I. 1612 Kapitülasyonu* (231). - Türkçe metin (233). - Kapitülasyonun çevirisi (247). *II. Halil Paşa'nın mektupları* (260): Halli Paşa'nın Hollanda hükümetine yazdığı en eski mektup (261). - Halil Paşa'nın mektubunun çevirisi (263). *I. Bölüm'e ilişkin notlar* (267). *II. Bölüm'e ilişkin notlar* (270). *III. Bölüm'e ilişkin notlar* (276). *IV. Bölüm'e ilişkin notlar* (288). *V. Bölüm'e ilişkin notlar* (299). *VI. Bölüm'e ilişkin notlar* (323). *VII. Bölüm'e ilişkin notlar* (330). *Eklere ilişkin notlar* (337). *Elyazması kaynaklar* (340). *Başvurulan basılı eserler* (346). *Kısaltmalar listesi* (380). *Dizin* (383).

SIMONETTA, BONO: *The Coins of the Cappadocian Kings*. Fribourg, 1977. 54 s.

A IV 2003/2

Adının da gösterdiği gibi, bu yapıt Kapadokya sikkelerini incelemektedir. Yazar, Kapadokya'nın bir Roma eyaleti oluşuna değin geçen süreyi ikiye ayırıyor. Birinci dönem, Sirus'un istilâsından Büyük İskender'in istilâsına değin süren Pers dönemidir (M. Ö. 546-333). İkinci dönem ise, İskender'den Roma istilâsına (M. S. 17) değin üçyüz elli yıl süren bağımsız krallar dönemidir. Yazar, Pers döneminin nümizmatik bakımdan ilgi çekici olmadığını, çünkü bu dönemde Kapadokya'nın satraplarca yönetildiğini, bu satrapların kendi paralarını kendilerinin bastırdıklarına ilişkin bilgimiz olmadığını belirtmektedir. Yalnızca Sinop'ta bastırılmış bazı sikkelerin, M. Ö. 363 yılında hükümdara karşı başkaldıran satrap Datames'e ait olduğu sanılmaktadır. Datames'in ardıllarının bazıları da kendi adlarına para bastırmışlardır. Böylece, kitabın hemen hemen tümü, bağımsız krallar döneminde bastırılmış olan sikkelere ayrılmıştır.

Kitabın içindekiler şunlardır: Önsöz (6). - Kısaltmalar (8). Monogramlar (9). Ağırlıklar (9). Damgalar (11). Kalp paralar (12). Kaplama sikkeler (13). Tarihsel ve Coğrafi notlar (13). Bağımsız krallar dönemi (15). Ariarates I (15). Ariaramnes (16). Ariarates (IV), Eusebes (17). Ariarates V, Eusebes, Filopator (21). Orofernes, Nikeforos (24). Nisa ve Ariarates VI, Epifanes (29). Ariarates VI, Epifanes, Filator (30). Ariarates VII, Filometor (34). Ariarates VIII (36). Ariarates IX (36). Ariobarzanes I (39). Ariobarzanes II (43). Ariobarzanes III (43). Ariarates X (45). Kime ait oldukları bilinmeyen bronz sikkeler (47). M. Ö. 101 - 63 yılları arasında basılmış Ariarates IX ve Ariobarzanes I'e ait oldukları bilinen sikkeler (49). Kapadokya sikkelerinin az rastlanırlık derecesi (50). Ek: Ariarates III (52).

ŞADAN KARADENİZ